

TÜRKİYE EKONOMİK COĞRAFYASI

İnsanlar, hayatlarını devam ettirebilmek için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerin başında tarım, sanayi ve maden ürünleri üretimi gelir. Bu işlerin tamamına ekonomik faaliyetler denir.

TARIM

İnsanların toprağı işleyerek, çeşitli kültür bitkileri yetiştirmesi ve onlardan ürün elde etmesine tarım denir.

Türkiye'de Tarım Sektörünü Etkileyen Faktörler

- Erozyondan korumak için gereken önlemlerin alınması
  - Çoraklaşma (fazla tuz birikimi) oluşumunun engellenmesi
  - Tarımsal verimi düşüren taş ve molozlardan arındırılması
  - Toprakta kesikleşmenin engellenmesi
  - Yabancı otların ayıklanması
  - Toprak analizleri ile en yüksek oranda verim alınabilecek ürünün belirlenmesi
  - Toprağın ihtiyacı tespit edilerek kullanılacak en uygun gübrenin belirlenmesi
- Yapılması gereken çalışmalardır.

Sulama: Akdeniz ikliminin yurdumuzda etkili olması yazların kurak geçmesine böylece tarımsal faaliyetlerde sulamanın zorunlu olmasına neden olmuştur. Yağışların düşmesi gereken zamandan önce ya da sonra veya beklenen miktarın altında ya da çok üstünde düşmesi yani yağış düzensizliği de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunlar yurdumuzda tarımsal üretimin en büyük sorununu meydana getirmektedirler.

Yurdumuzda yaz yağışı görülen alanlar dışında tarım topraklarının ve bitkilerin ihtiyacı olan su, yağış yoluyla yeterince sağlanamadığından bunun insanlar tarafından karşılanması, yani sulama yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Tarımda sulama ihtiyacının en fazla olduğu bölgemiz Güney Doğu Anadolu Bölgesi, bu sorunun en az olduğu bölgemiz ise Karadeniz Bölgesi'dir.

Akarsularımızın derin vadilerden akması ve rejimlerinin düzensiz olması sulamada yeterince faydalanılamamasına neden olmaktadır.

Sulama Sorununun Çözülmesi durumunda;

- Üretim miktarında artış sağlanacaktır
- Nadas zorunluluğu büyük oranda ortadan kalkacaktır
- Tarımsal verimin yağış rejimine bağımlılığı büyük oranda azalacaktır
- Tarımsal ürünlerde çeşit artışı sağlanacaktır

Gübreleme: Tarımsal üretimde üretimi yapılan bitkilerin topraktaki besin maddelerini tüketmesi sonucunda verim düşmektedir. Tarım topraklarında azalan bu besin maddelerinin insan tarafından toprağa verilmesine gübreleme denir.

Gübreler çeşitli miktarlarda bitki besin maddelerini içerirler. Bunlar; azot, fosfor ve potasyumdur. Ülkemiz toprakları azot ve fosfor bakımından fakirken potasyum bakımından zengindir. Bu nedenle topraklarımız büyük oranda azot ve fosfor içeren gübrelere ihtiyaç duymaktadır.

Doğal yollardan sağlanan hayvan gübresi azot, fosfor ve potasyum bulunur. Yurdumuzda gübrenin büyük oranda yakacak olarak kullanılması olumsuzluğa yol açmaktadır. Özellikle güvercin gübresi bu anlamda çok değerlidir.

Ülkemizde üretilen suni gübre yeterli olmadığından ihtiyacın % 40'ı ithal edilmektedir. Bu durum maliyeti arttırdığından çiftçilerimiz yeterince gübre kullanamamaktadırlar.

Tohum Islahı: Tarım alanlarında yüksek verim elde etmek için kaliteli tohum kullanılmalıdır. İyi tohum kullanımının verimi % 10 dan fazla arttırdığı vurgulanmaktadır. Kaliteli tohum üretimi amacıyla devlet üretme çiftlikleri ve tohum ıslah istasyonları kurulmuştur. Tüm çalışmalara rağmen üretim yetersiz olduğundan kaliteli tohum ihtiyacının bir bölümü ithalat yoluyla sağlanmaktadır.

Makine Kullanımı: Ürünün zamanında ekimi, hasadı ve yüksek verim için makine kullanımı şarttır. Ancak makine kullanımı yurdumuzda yeterli ölçüde gelişmemiştir.

Tarım arazilerimizin büyük bölümünün makine kullanımına elverişsiz olması, Tarım alanlarımızın özellikle miras yoluyla parçalı bir yapıda olması makine kullanımını ekonomik olmaktan çıkarmaktadır.

İş gücünün bazı bölgelerde daha ucuz olması, Makine fiyatlarının çiftçinin alım gücünün üstünde olması da makine kullanımını azaltıcı etki sağlar.

Pazarlama: Elde edilen ürünün tüketim merkezine ulaştırılarak satışının sağlanıp gelir elde edilmesidir. Ancak ülkemizde üreticiden ziyade aracılar, tüccarlar devreye girmektedir. Bu durum üreticinin elde ettiği gelirin büyük bölümünün aracılarca yüksek oranda kar olarak kalmasına neden olmaktadır. Devlet destekleme alımı politikası gereği kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla ürün alımı yapmaktadır. Burada amaç, devlet tarafından üreticiye açıklanan taban fiyattan ürününü alma garantisini sağlamaktır. Taban fiyat uygulaması ile çiftçinin ürün fiyatlarındaki ani düşme ve çıkıştan zarar görmesini engellemektir. Bu aynı zamanda ürünlerin piyasaya keyfi fiyatlardan satılmasını engelleyerek tüketicilerin mağdur olmasını da engellemeye dönüktür.

Tarım İşleme Metodları

a. İntansif (Yoğun) Tarım: Modern tarım metodu olarak da bilinir. Nüfus yoğunluğunun fazla, tarım alanlarının sınırlı olduğu ülkelerde ve bölgelerde gelişmişlik derecelerine göre uygulanır. (Hollanda, Belçika, Almanya, İsrail, Japonya, vb.)

Bu metodla, birim alandan en yüksek verim elde etme amaçlanır. Bunun için sulama, gübreleme, tohum ıslahı ve makine kullanımı gibi verimi artıran tüm yöntemler uygulanır. Üretimde yıllar arasında çok farklılıklar olmaz. Elde edilen verim ve gelir fazla olur.

b. Ekstansif (Yaygın) Tarım: Tarım alanlarının geniş, nüfus yoğunluğunun fazla olmadığı ülkelerde ve bölgelerde yaygın olarak kullanılan metoddur. (Arjantin, Kanada, Brezilya, Hindistan vb.)

Bu metod uygulanırken toprak yoğun bir şekilde işlenmez. İklim şartlarına göre, verimde değişiklik olabilir. Daha çok tahıl ürünleri yetiştirilir.

c. Nadaslı (Kuru) tarım: Buna ilkel tarım metodu da denir. Yağışların yetersiz olduğu ve sulama yapılamayan sahalarda uygulanır. Topraklardan iki yılda bir ürün alınır. Ürün ekilemeyen yıllarda toprak sürülür, havalandırılır. Böylece su depolaması ve mineral zenginleşmesi sağlanır. Türkiye’de en fazla, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde uygulanır. Karadeniz kıyılarında ise, yağışlı iklimden dolayı nadas tarımına ihtiyaç yoktur.

TARIM ÜRÜNLERİ

A. Tahıllar

Buğday: Büyüme döneminde ilkbaharda nem, olgunlaşma ve hasat döneminde sıcak ve kurak bir iklim ister. Bu nedenle ülkemizin sürekli yağışlı Karadeniz kıyılarında ve düşük sıcaklığa sahip yüksek kesimlerinde üretimi yapılmaz. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kısa süren yaz devresinin tamamından yararlanacak biçimde kıştan sonra ekilen Yaz ekimi yapılır. İç bölgelerde ise sonbaharda Güz ekimi yapılır. Buğday değişik tip topraklarda yetişebilen bir bitkidir. Verimsiz kıraç topraklarda ve verimli taban alanlarda yetiştirilebilen birçok buğday çeşidi vardır. Bununla birlikte buğday için en uygun topraklar, drenajı yeterli olan derin topraklardır.

Yurdumuzda 1950'den sonra buğday üretiminde büyük oranda artış sağlanmıştır. Bunun temel nedeni, tarım alanlarında traktör kullanımının yaygınlaşması ve bunun sonucunda ekim alanlarının genişlemesidir. Yıllara göre yağış kararsızlığının etkisi nedeniyle üretimde dalgalanmalar olur. Yağışlı yıllarda üretim artar. Tahıllar içinde üretim payı % 70'dir. Sırasıyla en çok üretildiği bölgeler; İç Anadolu, Marmara, Akdeniz, Karadeniz, Ege, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dur.

Arpa: Tahıllar içinde %20 payla 2. sırada üretilen üründür. Buğday üretim alanına paralellik göstermesine karşılık, soğuğa daha dayanıklı olduğundan yükseklerde üretimi yapılabilmektedir. İçki endüstrisinde ve hayvan yemi olarak, kullanılır. Türkiye üretiminin yarısını İç Anadolu Bölgesi karşılar.

Çavdar: Tahıllar içerisinde soğuğa en dayanıklı olanıdır. Bu nedenle, buğday ve arpanın yetiştirilemediği serin ve yüksek yerlerde yetiştirilebilir. Ülkemizde en çok, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde üretilir.

Yulaf: Yulaf, sıcak ve kurak şartlarda üretildiği gibi, serin bölgelerde de yetişebilir. Daha çok bisküvi ve yem sanayiinde kullanılır. Ülkemizde daha çok İç Anadolu, Marmara ve Çukurova'da yetiştirilmektedir.

Mısır: Yaz döneminde yağış alan veya sulama yapılan sahalarda yetiştirilir. En uygun iklim, yaz yağışlarının olduğu Karadeniz iklimidir. Bu özelliğinden dolayı arpa ve buğday tarımından farklılık arz eder.

Mısır, ülkemizde Karadeniz kıyı şeridinde, Marmara'nın kuzey kesimlerinde tabii olarak yaz yağışlarıyla yetişebilirken, bunun dışındaki Akdeniz, Ege ve diğer iç bölgelerde yazın sulamayla yetiştirilir.

Son yıllarda, mısırın yem ve yağ sanayiinde kullanımının artmasıyla, özellikle Çukurova'da üretimi yaygınlaşmıştır. Bunun sonucunda da Akdeniz Bölgesi mısır üretiminde, Karadeniz Bölgesi'ni geçmiştir.

Çeltik (Pirinç): Yetiştirme süresi boyunca yüksek nem ve sıcaklık isteği vardır. Türkiye'de üretim, genelde akarsu boylarında ve alüvyal ovalarda yaygındır. Yetiştirme döneminde çoğu zaman suyun içinde kalması gerektiğinden üretim zordur.

En fazla, Edirne'de Meriç ve Ergene nehirlerinin kenarlarında, daha sonra Samsun, Çorum, Kastamonu, Adana, Diyarbakır gibi illerimizden geçen akarsu kenarlarında yetiştirilir.

B. Baklagiller

Mercimek: Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Her türlü toprak koşullarına dayanıklıdır. Ülkemizde kırmızı mercimek en fazla Güneydoğu Anadolu'da, yeşil mercimek ise İç Anadolu Bölgesi'nde üretilir.

Nohut: Yarı kurak iklim şartlarında yetişebilen nohut, en fazla İç Anadolu, Akdeniz, İç Ege ve Güneydoğu Anadolu'da üretilir. Baklagiller içerisinde en fazla üretim miktarına sahiptir.

Fasulye: Yüksekliği 2000 m yi aşmayan ve yaz döneminde sulanabilen tüm sahalarda yetiştirilir. En önemli yetiştirme alanları, kıyı bölgelerimizdeki ovalardır. Özellikle Çukurova ve Antalya ovaları ile Güney Marmara Bölümü'ndeki ovalarda fasulye tarımı yaygın olarak yapılır. İç bölgelerimizde ise, akarsu boylarındaki bahçelerde yetiştirilir. Yıllık fasulye üretimimiz 200 bin ton civarındadır.

C. Sanayi Bitkileri

Tütün: Kıraç toprakları seven, yetiştirme döneminde nem ve yüksek sıcaklığa ihtiyacı olan bir bitkidir. Türkiye'nin genelinde iklim ve toprak yapısı tütün üretimine elverişlidir. Fakat, kalitesinin azalmaması için devlet ekim alanlarını belirlemekte ve kaliteye göre fiyatlandırma yapmaktadır.

Türkiye'deki tütün üretiminin yaklaşık yarısı Ege Bölgesi'ndeki Manisa, İzmir, Denizli, Muğla ve Uşak gibi illerde yapılır. Karadeniz Bölgesi'nde Samsun, Amasya, Tokat ve Sinop

çevresinde, Güneydoğu Anadolu'da Diyarbakır, Siirt, Batman çevresinde, Marmara'da Balıkesir, Bursa çevresinde, Doğu Anadolu'da Malatya, Muş, Bitlis çevresinde de tütün üretimi yapılmaktadır.

Pamuk: Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Ürün verdiği dönemlerde tabandan sulanması gerekir. Bu dönemdeki yaz yağışları ürünün kalitesini düşürdüğü için Karadeniz kıyılarında yetiştirilemez.

Pamuk üretiminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta gelir. Türkiye üretiminin % 48'ini bu bölgemiz gerçekleştirir. İkinci sırayı Ege, üçüncü sırayı Akdeniz bölgeleri alır.

Şeker pancarı: Ülkemizde şekerpancarı üretimi, 1926 yılında Uşak ve Alpullu şeker fabrikalarının yapılmasıyla başlamıştır. Şekerpancarının fazla sıcaklık isteği yoktur. Ancak, yetiştirme ve ürün verme döneminde tabandan sulanması gerekir. Bu sebeple, üretim alanlarında mutlaka sulama imkânı gelişmiştir. Üretimi en fazla, İç Anadolu Bölgesi'nde yapılır. Daha sonra Orta Karadeniz, Marmara, Doğu Anadolu ve İç Ege çevresinde üretilir. Fazla yağıştan hoşlanmadığı için Karadeniz kıyılarında, aşırı sıcak ve kurak olan G. Doğu Anadolu'da ve yüksek gelir getiren ürünler bulunduğu Ege ve Akdeniz kıyı ovalarında yetiştirilmemektedir.

Çay: Tropikal iklim bölgelerinin tarım ürünüdür. Nemli sıcak veya nemli ılıman iklim koşullarında tarımı yapılabilir.

Türkiye'deki çay üretiminin tamamını Karadeniz Bölgesi karşılar. Doğu Karadeniz'de Rize çevresi en önemli çay üretim merkezidir.

Haşhaş: Uyuşturucu yapımında kullanılmasından dolayı, devletin denetimi altında, sınırlı alanlarda ve az miktarda yetiştirilen bir bitkidir. Ülkemizde üretim, İç Ege'deki Afyon, Kütahya, Uşak, Denizli illerinden elde edilir.

Keten – Kenevir: Tropikal bölgelerin bitkisi olan keten – kenevirin liflerinden keten kumaşı ve kot bezi yapılır. Ayrıca kenevir tohumundan, yağ çıkarımında faydalanılır. Keten – kenevirten uyuşturucu da yapıldığından devletin kontrolü vardır. Keten – kenevir üretimi daha çok, Batı Karadeniz'deki Kastamonu, Sinop ve Zonguldak çevresinde ve Marmara'da Kocaeli çevresinde yapılır.

D. Yağ Bitkileri

Zeytin: Akdeniz ikliminin tabii bitkilerindendir. Yabani zeytinin (Delice) aşılınmasıyla kültür zeytini elde edilir. Soğuğa karşı duyarlı olduğundan, kışların ılık geçtiği ve don olaylarının görülmediği Akdeniz, Ege, Güney Marmara ile Karadeniz'in bazı kıyı kesimlerinde yetiştirilir.

Ülkemizde zeytin en fazla Ege Bölgesi'nde (% 60) üretilmektedir. Güney Marmara kıyıları (Gemlik- Mudanya) ile Akdeniz kıyıları ve Kilis çevresinde de yoğun olarak yetiştirilir.

Ayçiçeği: Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde güneşli bir iklim ister. Olgunlaşma döneminde yağış istememesinden dolayı, Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde yetiştirilemez. Diğer bütün bölgelerimizde tarımı yapılabilir.

Ayçiçeği üretiminin % 78'ini Marmara Bölgesi'nde başta Tekirdağ ve Edirne olmak üzere Kırklareli, Balıkesir, Bursa illeri karşılar. Daha sonra, İç Anadolu Bölgesi ve Orta Karadeniz Bölümü gelir.

Soya Fasulyesi: Yağı insan beslenmesinde, unu ise yem olarak kullanılan soya, en çok Akdeniz Bölgesi'nde (%88) üretilir. Yetiştirme devresi kısa olduğundan ikinci ürün olarak ekilir.

Susam: Ilıman iklim bölgelerinde tarımı yapılmaktadır. Türkiye'de Marmara, Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu gibi sıcak bölgelerde üretilir.

Yerfıstığı: Meyveleri toprak içinde olgunlaşır. Sıcak ve nemli iklim şartlarında ve gevşek topraklarda tarımı yapılır. Türkiye'de yerfıstığı üretiminin % 82'sini Akdeniz Bölgesi'ndeki Adana, Hatay, ve Mersin illeri karşılar. Ege ve Marmara ovalarında da üretilir.

E. Yem Bitkileri

Yonca, yulaf, fiğ, burçak ve korunga gibi bitkilere yem bitkileri adı verilmektedir. Türkiye'de ahır hayvancılığının gelişmesi ve et üretiminin artmasında yem bitkilerinin ayrı bir önemi vardır. Çünkü ülkemizdeki çayır ve meralar yetersizdir. Yem bitkilerinden kuru ve yaş olarak istifade edilir. Daha çok Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerinde üretilen yem bitkileri, fabrikalarda işlenerek kullanıma hazır hale getirilir.

F. Sebzeçilik

Sebze üretiminde ilk sırayı Akdeniz Bölgesi alır. Bu bölgemizde kışlar ılık geçtiğinden seralarda kışın bile sebze üretilebilir. Ayrıca tarla sebzeleri de ilk önce bu bölgemizde üretilir.

Turfanda sebzeçilik ise, bir mevsim başı üretim faaliyetidir. Bazı sebze ve meyvelerin, açık hava koşullarında erkenden yetiştirilip pazarlanması esasına dayanır. İlkbaharın erken başladığı yörelerimizde, sebze ve meyveler erken olgunlaşırlar ve 30 – 40 gün önceden pazarlara sunulurlar. Bu üretim faaliyetine turfanda sebzeçilik, bu sebzelere de turfanda sebze denir.

G. Meyveler

Fındık: Ilıman iklim bölgelerinin bitkisidir. Kış sıcaklığının 5 – 6 °C, yaz sıcaklığının da 20 – 25 °C olduğu ve yıllık 1000 – 1500 mm yağış alan, ılıman ve serin iklim bölgelerinde yetişir. Don olayı ve yaz kuraklığı verimi düşürür.

Ülkemizde fındık tarımı, Karadeniz kıyılarında yaygındır. Özellikle Ordu, Giresun ve Trabzon illeri üretimin yarısından çoğunu sağlamaktadır. Daha sonra, Bolu ve Zonguldak illeri gelir. Karadeniz Bölgesi toplam üretimin % 76'sını karşılar.

Turunçgiller: Narenciye adı da verilen bu ürünler portakal, mandalina, limon, greyluft ve turunçtan oluşur. Anavatanı Güneydoğu Asya'dır. Soğuğa karşı çok hassastırlar. Kışın sıcaklığın 0 °C nin altına düşmediği bölgelerde yetişebilir. Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesimi üretimin % 91'ini verir. Geri kalanı ise Ege kıyılarındaki Muğla, İzmir, Aydın illeri sağlar. Kışları ılık geçtiğinden bir miktar da Rize kıyılarında yetiştirilir.

İncir: Anavatanı Doğu Akdeniz kıyılarıdır. Kışların ılık, yazların sıcak geçtiği, yıllık yağışın 600 – 700 mm olduğu denizel iklimlerde rahatça yetişebilir. Soğuğa karşı hassas olduğundan iç bölgelerimizde fazla yetiştirilemez.

İncir, en fazla Ege Bölgesi'ndeki Aydın ve İzmir çevresinde üretilir.

(%78) Bundan başka, az miktarda Akdeniz ve Karadeniz kıyıları ile, Güney Marmara ve Güney Doğu Anadolu'da üretilir.

Üzüm: Kışın -40 °C sıcaklığa kadar dayanır. Yazın sıcaklığa ve kuraklığa dayanıklı bir bitki olduğundan ülkemizde hemen her bölgede yetiştirilir. Yazların yağışlı geçmesinden dolayı

Karadeniz kıyılarında ve Doğu Anadolu'nun sıcaklığı yetersiz yüksek yerlerinde yetiştirilemez.

Üretim en fazla Ege Bölgesi'nde yapılmaktadır. G. Doğu Anadolu, İç Anadolu, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde de üretilir. Özellikle Ege Bölgesi'nde Manisa, İzmir, Denizli yörelerinde üretilen çekirdeksiz üzüm kurutulularak önemli bir kısmı ihraç edilir. Üzüm, soğuğa ve kuraklığa dayanıklı olduğundan, ülkemizde elma ile birlikte en yaygın olan meyvedir.

Elma: Türkiye'de üzümle birlikte en çok yetiştirilen bir meyvedir. Çiçek açma döneminde düşük sıcaklıklardan etkilenir. Diğer dönemlerde -35 °C ye kadar dayanabilir. Az kireçli ve derin topraklarda yüksek verim sağlar.

Elma üretimi, İç Anadolu'daki Niğde, Nevşehir, Konya çevresinde, Orta Karadeniz'de Amasya çevresinde, Akdeniz'de Isparta, Antalya ve Burdur çevresinde yaygındır.

Muz: Tropikal bölge bitkisidir. Yetişmesi için yüksek sıcaklık ve bol nem gereklidir. Düşük sıcaklıklarda yetişemez ve don olayına karşı en hassas bitkidir. Türkiye'de, sadece Akdeniz Bölgesi'nde Antalya – Mersin arasındaki çok dar bir kıyı şeridinde tarımı yapılabilir.

Antep fıstığı: Dünya'nın oldukça sınırlı bölgelerinde yetişen ve meyvesi kuru yemiş olarak kullanılan bir bitkidir. Yaz kuraklığına ve sıcaklığına dayanıklı bir bitkidir. Ülkemizde en fazla Gazi Antep, Şanlı Urfa ve Siirt çevresinde üretilmektedir.

Kayısı: Ülkemizde karasal iklim bölgelerinin alçak yörelerinde yetiştirilmektedir. Kayısı üretimi en fazla Malatya, Elazığ, Konya, Ankara ve İzmir illerinde yapılır.

Hayvancılık

Ekonomik değer taşıyan hayvanların üretilmesi, beslenmesi ve pazarlanması gibi işlere hayvancılık denir.

Mera Hayvancılığı: Doğal otlaklarda yapılan hayvancılıktır. Et ve süt verimi ahır hayvancılığına göre düşüktür. Yağışın fazla olduğu yıllarda otlakların gürleşmesine bağlı olarak et ve süt üretimi artar. Ülkemizde Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır.

Besi ve Ahır Hayvancılığı: Islah edilmiş veya iyi cins ithal hayvanlarla ahırlarda yapılan hayvancılıktır. Modern usullerle yapıldığı için et ve süt verimi daha fazladır.

Otlakların azalmasından sonra ahır hayvancılığının gerekliliği artmıştır. Ülkemizde besi ve ahır hayvancılığı büyükbaş hayvanlarla yapılır. Ege, Marmara, İç Anadolu bölgelerinde yaygındır. Ayrıca şeker fabrikalarının etrafında da ahır hayvancılığı gelişmiştir.

Türkiye’de Hayvan Varlığı

1. Küçükbaş Hayvancılık

Koyun: Ülkemizde en çok beslenen küçükbaş hayvandır. İç Anadolu ile Doğu Anadolu bölgelerindeki koyun sayısı ülke genelinin yarısına yakındır.

Güneydoğu Anadolu, İç Ege ve Güney Marmara çevresinde de beslenmektedir. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında çok azdır. Türkiye’de, kıvırcık, dağlıç, karaman, merinos ve sakız gibi çeşitli ırklara ait koyunlar bulunur.

Keçi: Koyuna göre daha dayanıklı olan, engebeli arazilerde yayılabilen ve süt üretimi iyi olan küçükbaş hayvan türüdür. Kıl keçisi ve tiftik keçisi gibi türleri vardır.

2. Büyükbaş Hayvancılık

Sığır: Ülkemizin genelinde doğal şartlar büyükbaş hayvancılığa çok elverişli değildir. Bu yüzden, büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık kadar yaygın değildir.

Fakat, et ve süt veriminin daha fazla olmasından dolayı, son yıllarda daha çok tercih edilmeye başlamıştır. Özellikle Marmara, Ege ve İç Anadolu gibi bölgelerimizde modern ahır hayvancılığı giderek artmaktadır.

Türkiye’de sığır yetiştiriciliği en fazla, Erzurum-Kars Bölümü ile Doğu Karadeniz Bölümü’nde yaygındır. Buralarda yazlar serin ve yağışlı geçtiğinden gür otlaklar gelişir. Bunun sonucunda da sığır yetiştiriciliği kolaylaşır.

Manda: Akarsu ya da bataklık kenarlarında beslenir. Suyu çok seven bir hayvandır. Sütü yağlı olduğundan kaymak yapımında kullanılır.

3. Kümes Hayvancılığı

Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıktan sonra, hayvancılığımızın en önemli uğraş alanlarından. Özellikle son yıllarda, kent nüfusunun artması ve sağlığa daha yararlı olmasından dolayı beyaz et tüketimi artmış ve kümes hayvancılığında çok büyük gelişmeler

olmuştur. Kümes hayvancılığı en çok Marmara Bölgesi'nde yapılır. Ege ve İç Anadolu bölgelerinde de oldukça yaygındır.

4. Arıcılık

Ülkemiz, iklim ve bitki çeşitliliğinin fazla olmasından dolayı arıcılığa son derece elverişlidir. Ege Bölgesi'ndeki Muğla, İzmir, Manisa ve Aydın illeri, Akdeniz Bölgesi'ndeki Antalya ve Mersin illeri ile Erzurum, Kars, Hakkâri, Ordu, Rize ve Elazığ çevresinde arıcılık gelişmiştir.

5. İpek Böcekçiliği

Dut yaprakları ile beslenir. Salgıladığı sıvının katılaşması ile ipek telleri oluşur. İpekböcekçiliği en çok Güney Marmara'da Bursa, Gemlik, Balıkesir, Bilecik çevresinde yapılır.

6. Balıkçılık

Deniz balıkçılığı: Ülkemizdeki su ürünlerinin büyük bir kısmı (% 90) denizlerden elde edilmektedir.

Tatlı su balıkçılığı: Bu balıkçılık akarsularda tatlı su göllerinde ve barajlarda yapılır. Eğirdir, Beyşehir, Ulubat, İznik, Sapanca, Çıldır göllerinde tatlı su balıkçılığı yapılır. Keban, Karakaya, Seyhan, Hirfanlı, Atatürk gibi baraj göllerinde balık üretim çalışmaları yapılmaktadır.

Kültür Balıkçılığı: Son yıllarda ülkemizde temiz akarsu boylarında, özel yapılmış havuzlarda kültür balıkçılığı yapılmakta ve çoğunlukla alabalık yetiştirilmektedir.

Ormancılık

Türkiye, sıcaklık ve yağış koşulları bakımından ormanın yetişmesine genel olarak elverişlidir. İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bazı alanlar hariç, ülkemizin % 70'lik kısmının orman olması gerekir. Fakat, bugün bu oran % 26 civarındadır. Bu durum ormanlarımızın büyük bir kısmının yok edildiğini göstermektedir.

Türkiye’de ormanların coğrafi dağılışı (%)

Karadeniz Bölgesi 25

Akdeniz Bölgesi 24

Ege Bölgesi 17

Marmara Bölgesi 13

Doğu Anadolu Bölgesi 11

İç Anadolu Bölgesi 7

G. Doğu Anadolu Bölgesi 3

MADENCİLİK VE ENERJİ KAYNAKLARI

Yerkabuğunun farklı derinliklerinden çıkarılan, ekonomik değer taşıyan mineral ve elementlere maden denir. Türkiye’de madencilik faaliyetleri 1935 yılında kurulan M.T.A. ile belge alan firmaları kapsayan özel sektör tarafından yürütülmektedir.

Türkiye’de çıkarılan önemli madenler

1.DEMİR: Modern sanayinin ana metali demirdir. Kullanım alanı oldukça geniştir.

Çıkarıldığı yerler: Divriği –Gürün (Sivas), Hekimhan-Hasan çelebi (Malatya), Çam dağı (Sakarya), Edremit-Havran-Eymir-Ayvalık-Ayazmant (Balıkesir), Torbalı(İzmir), Simav-(Kütahya), Kırıkhan-Payas(Hatay), Bingöl, Kahramanmaraş, Düzce, Kayseri.

Doğu Anadolu Bölgesi demir madeni bakımından Türkiye’de ilk sıra gelmektedir.

İşlendiği yer : Karabük, Ereğli, İskenderun demir çelik fabrikaları.

2. KROM: Çok sert, çok iyi cilalanabilen ve paslanmayan bir maden olduğu için, madeni eşya yapımında büyük önem taşır. Dışarıya en çok satılan madendir. Kaplamacılıkta ve çelik yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Guleman(Elazığ) , Fethiye – Milas – Marmaris – Dalaman Köyceğiz(Muğla) , Acıpayam (Denizli) , Orhaneli (Bursa) , Kayseri , Eskişehir Kütahya , Kahramanmaraş , Aladağ(Adana)

İşlendiği yerler : Antalya ve Elazığ'daki ferrokrom tesisleri

3.BAKIR: Bakır madeni yatakları genellikle çinko ve kurşun yataklarıyla birlikte bulunur. Elektrik ve elektronik sanayisinde kullanılır. Bakır mutfak eşya yapımına kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Murgul(Artvin), Küre(Kastamonu), Ergani –Maden (Elazığ), Çayeli (Rize),

İşlendiği yerler: Maden Ergani bakır işletmeleri, Murgul bakır işletmeleri, Samsun Karadeniz bakır işletmeleri.

4. BORMİNERALLERİ Sanayide sayısız denilebilecek kadar çok çeşitli işlerde kullanılmaktadır. Bor minerallerinden elde edilen boraks ve asit borik özellikle nükleer alanda jet ve roket yakıtı, sabun deterjan lehim, fotoğrafçılık tekstil boyaları , cam, elyaf ve kağıt sanayiinde kullanılmaktadır. Dünya rezervinin %80'ni Türkiye'dedir . Üretim bakımından dünyada üçüncü, rezerv bakımından birinci sıradadır Bor minerallerinin üretimi dış isteğe bağlıdır.

Çıkarıldığı yerler: Bigadiç-Susurluk-Sultançayırı (Balıkesir), Mustafakemalpaşa (Bursa) Emet(Kütahya), Seyitgazi (Eskişehir).

5.BOKSİT: Alüminyumun hammaddesidir. Çok hafif olduğu için uçak , otomobil ve ev eşyası yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Seydişehir (Konya), Akseki (Antalya), Saimbeyli (Adana), Milas(Muğla

6.MANGENEZ: Demirin içindeki kükürdün giderilmesi ve demirin çeliğe dönüştürülmesinde kullanılmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Ereğli(Zonguldak), Borçka (Artvin), Tavas (Denizli).

7.VOLFRAM: Kaliteli çelik ve yüksek ısıya dayanıklı boya yapımında, elektrik ve elektronik sanayilerinde kullanılan çok değerli bir madendir. uzay ve savaş endüstrisinde kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Uludağ (Bursa), Malatya, Elazığ

8.KÜKÜRT: Yapay gübre, tarım ilacı, oto lastiği, kağıt ve patlayıcı madde yapımında kullanılır. Kükürdün bağcılıkta önemli bir yeri vardır. Asmaların ve sebzelerin yapraklarında üreyen bakteriler kükürtlü bileşiklerle yok edilir.

Çıkarıldığı yerler: Keçiborlu (Isparta), Sarayköy (Denizli), Simav (Kütahya).

İşlendiği yerler: Keçiborlu kükürt işlemleri.

9.CİVA: Doğada sıvı halde bulunan tek madendir. Tıpta, termometre, fotoğrafçılıkta ve metalürji endüstrisinde kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Ödemiş-Karaburun (İzmir), Sarayönü(Konya), Niğde, Banaz (Uşak), Gönen (Balıkesir).

10. FOSFAT: Yapay gübre yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Mazıdağı (Mardin), Kilis.

İşlendiği yerler: Mazıdağı fosfat işletmeleri

11.KURŞUN VE ÇİNKO: Yatakları genellikle bir arada bulunmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Çayeli (Rize), Tirebolu (Artvin), Balıkesir, İzmir, Emet (Kütahya), Kayseri, Keban (Elazığ).

12.ANTİMON: Kurşunla karıştırılarak cephane ve batarya yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Gediz –Simav (Kütahya), Balıkesir, Ankara, Bilecik, Tokat, İzmir, Niğde .

13.URANYUM: Çıkarıldığı yerler: Aydın, Şebinkarahisar (Giresun).

14.MERMER: Çoğunlukla yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Afyon, Marmara adası, Bilecik, Bursa, Gemlik, Bandırma, Elazığ.

15: ZİMPARA TAŞI Çeşitli kesici, torpüleyici ve silici aletlerin yapımında kullanılan zımpara taşı yönünden ülkemiz çok zengindir.

Tire (İzmir), Manisa, Söke (Aydın), Milas (Muğla) ve Tavas (Denizli) da çıkarılır.

16:BARİT Suda erimeyen bir maden olduğundan boya, deri, kimya, cam ve kauçuk sanayiinde kullanılır. Ülkemiz barit yatakları bakımından zengin sayılır.

Antalya, Muş, Gazi Antep ve Eskişehir çevresinde barit yatakları bulunmaktadır.

17:TUZ Türkiye tuz yatakları bakımından son derece zengindir. Kaya tuzu yatakları üçüncü jeolojik zamanda, kapalı göl havzalarında suların buharlaşması ile oluşmuştur. Son yıllarda tuz üretimimiz üç kat artmıştır.

Türkiye'deki tuz üretiminin çoğu, Tuz Gölü ile İzmir Çamaltı tuzlasından sağlanır. Kaya tuzu yatakları, Çankırı, Kars, Iğdır ve Nevşehir çevresinde bulunmaktadır.

18:CIVA Tek sıvı madendir. Zirai ilaç yapımında, kâğıt sanayiinde, suni gübre üretiminde ve boya sanayiinde kullanılır.

Türkiye'de Sarayönü (Konya), Ödemiş (İzmir), Manisa ve Uşak çevresinde çıkarılmaktadır. Kurşun – Çinko: Genelde kurşun ve çinko bir arada bulunur. Ülkemizde Keban (Elazığ) ve Kayseri çevresinde kurşun-çinko yatakları vardır.

19:LÜLETAŞI Eskişehir çevresinde çıkarılır ve işlenir. Süs eşyası yapımında kullanılır.

20:OLTUTAŞI Erzurumun Oltu ilçesinde çıkarılır ve işlenir. Süs eşyası yapımında kullanılır.

21:FOSTAT Gübre hammaddesi olarak kullanılan fosfat ihtiyacımızı karşılamaz. Fas, Tunus ve Cezayir'de yaygın olarak görülür ve daha çok bu ülkelerden ithal edilir.

Türkiye'deki en zengin fosfat yatakları Mazıdağı (Mardin), Adıyaman, Bingöl ve Bitlis'te bulunmaktadır.

22:MANGANEZ Çeliğe sertlik kazandırmak ve direncini artırmak için kullanılır. Uşak, Afyon, Muğla, Adana, Erzincan, Artvin ve Trabzon çevresinde manganez yatakları bulunur. İhtiyacı karşılamaz. Bu nedenle ithal edilir.

23:MERMER: Ülkemiz mermer bakımından zengindir. Afyon, Kütahya, Marmara Adası, Kırşehir, Tokat ve İzmir çevresinde çıkarılır. Yurt dışına ihracatı yapılır.

24:VOLFRAM Çok sert olması nedeniyle özel sanayi çeliği olarak kullanılır. Demiryolu, iş makineleri, uçak ve gemi yapımı yanında, ampüllerde enerjiyi ışığa çevirmede kullanılır. Bursa Uludağ'da çıkarılıp işletilmektedir. Fakat son yıllarda üretimi durmuştur.

25: ASBEST 14 bin °C sıcaklığa dayanır. Isıya dayanıklı araç ve gereç yapımında kullanılır. Konserojen madde bulundurması nedeniyle, kullanımını sınırlandırılmıştır.

Eskişehir, Bursa, Erzincan, Hatay, Kars, Ağrı, Malatya, Sivas, İskenderun, Uşak ve Konya'da çıkarılır.

26:ANTİMON Kurşunla karıştırılarak cephane ve batarya yapımında kullanılır. Yüksek verimli antimon yatakları: Niğde, Tokat ve Ödemiş'tedir.

27:GÜMÜŞ Kütahya'da üretilmektedir. Keban ve Gümüşhane'deki yataklar, çok eskiden buyana işletildiği için ekonomik değerini yitirmiş ve kapatılmıştır.

28:NİKEL Daha çok kaplamacılıkta (Nikelaj) kullanılan nikel cevherinin, en zengin yatakları Manisa'dadır.

29:FLÜORİT Maden, cam, kimya, seramik ve optik sanayinde kullanılan flüorit; daha çok Karaman (Kırşehir) Şefaati (Yozgat) Ovacık (Kütahya) ve Beyli kahırda (Eskişehir) bulunmaktadır.

Enerji Kaynakları

Türkiye Kömür Havzaları

Taşkömürü: Türkiye'de Zonguldak, Amasra, Ereğli arasındaki sahada çıkarılır. Demir-çelik sanayiinde enerji kaynağı olarak tüketildiğinden, Karabük ve Ereğli demir-çelik fabrikaları buraya kurulmuştur.-

Linyit: Türkiye genelde üçüncü jeolojik devirde oluştuğundan linyit en zengin enerji kaynaklarımızdan biridir. Bütün bölgelerde linyit rezervi bulunmaktadır. Taşkömürüne göre kalorisi daha azdır. Ancak yaygın olduğundan enerji ihtiyacımızın en önemli kısmını karşılamaktadır.

Linyit yatakları Afşin, Elbistan (K. Maraş), Tavşanlı, Seyit Ömer (Kütahya), Soma (Manisa), Yatağan (Muğla), Saray (Tekirdağ), Aşkale (Erzurum), Aydın, Amasya ve Yozgat çevresinde bulunmaktadır.

Termik santraller: Linyitten elektrik enerjisi elde eden termik santrallerimiz, Soma, Tunçbilek, Seyit Ömer, Afşin — Elbistan, Yatağan ve Orhaneli termik santralleridir.

Petrol: Günümüzün en önemli enerji kaynaklarından biri petroldür. Petrol ulaşım araçlarında yakıt olarak ve plastik, gübre, boya gibi çok değişik sanayilerde kullanılır. Türkiye'deki petrol yatakları fazla zengin sayılmaz. İhtiyacımızın % 90'nına yakını ithal etmekteyiz.

Petrol yataklarımızın % 98'i G. Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunur. Petrol, Raman, Garzan, Kurtalan, Adıyaman ve Mardin çevresinde çıkarılmaktadır.

Rafineriler: Ülkemizde çıkarılan ve ithal edilen petrol, Orta Anadolu (Kırıkkale), Aliğa (İzmir), Ataş (Mersin), İpraş (İzmit) ve Batman rafinerilerinde işlenmektedir.

Doğal gaz: Ülkemiz, doğal gaz yatakları bakımından zengin değildir. Şu anda sadece Trakya'da Hamitabat ve Güneydoğu Anadolu'da Mardin-Çamurlu sahasında üretim yapılmaktadır. Hamitabat'tan çıkarılan doğal gazdan aynı yerde elektrik enerjisi üretilir. Doğalgaz ihtiyacımızın önemli bir kısmı, Rusya Federasyonu ve Cezayir'den ithal edilmektedir.

Su Gücü (Hidroelektrik enerjisi): Barajlardaki suyun, elektrik üreten santralleri çalıştırması ile oluşan enerjiye hidroelektrik enerjisi denir.

Türkiye'de elektrik ihtiyacının % 40'lık kısmı hidroelektrik santrallerden elde edilmektedir. Keban, Karakaya, Atatürk, Hirfanlı, Seyhan, Kemer ve Demirköprü gibi birçok baraj elektrik ihtiyacımızı karşılamaktadır.

Dışarıya akıntısı olan bazı göllerimiz, tabii baraj özelliğindedir. Bunlardan elektrik üretilir. Başlıcaları, Hazar, Çıldır, Tortum ve Kovada gölleridir.

Rüzgâr Gücü: Ülkemizde eskiden yel değirmenlerinde ve yelkenli gemilerde kullanılmıştır. Fakat elektrik ve petrol enerjisinin devreye girmesiyle kullanım alanı çok azalmıştır.

Jeotermal Enerji: Jeotermal enerji, yer altındaki sıcak sulardan ya da su buharından elde edilir. Türkiye yakın bir jeolojik devirde olduğundan ve genç kıvrım dağları kuşağında bulunduğu için, fay hatları ve fay kaynakları oldukça yaygındır. Özellikle Ege Bölgesi'nde- ki Germencik (Aydın), Balçova (İzmir), Sandıklı (Afyon) ve Sarayköy (Denizli) civarında sıcak su kaynakları bulunmaktadır. Şu anda sadece Sarayköy (Denizli) de elektrik

Radyoaktif Mineraller: Radyoaktif mineraller, nükleer enerji üretiminde kullanılır. Uranyum ve toryum gibi radyoaktif maddelerin parçalanmasıyla enerji elde edilir. Ülkemizde Aydın, Uşak, Manisa, Çanakkale ve Yozgat yörelerinde uranyum, Eskişehir çevresinde toryum yatakları tespit edilmiştir. Fakat şu anda, ülkemizde radyoaktif maddelerden nükleer enerji üretimi yapılmamaktadır.

Güneş Enerjisi: Türkiye ve özellikle güney bölgelerimiz, Güneş enerjisinden iyi yararlanabilecek bir konuma sahiptir. Bu enerjiden, en çok su ısıtmada faydalanılır. Ayrıca, sera ısıtmasında, su pompası çalıştırılmasında, bazı elektronik aletlerin çalıştırılmasında, vs. Güneş enerjisi kullanılmaktadır.

Türkiye’de Sanayi

Hammaddenin mamul ve yarı mamul duruma getirilmesi faaliyetlerine üretim, üretim tekniğine de sanayi ya da endüstri denir.

Gıda Sanayii

Hammaddesi tarımsal ve hayvansal ürünlerden oluşan sanayi dalıdır.

Şeker fabrikaları: İlk defa 1926 yılında kurulmuştur. Şekerpancarı kıyı kesimler hariç her yerde yetişir.

Çay fabrikaları: Trabzon-Rize arasındaki bölgede bulunmaktadır.

Un fabrikaları: Buğday, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz kıyıları dışında her yerde yetiştirilir. Aynı zamanda halkın temel besin maddesidir. Bu nedenle un fabrikaları her bölgeye dağılmıştır. Makarna ve bisküvi fabrikaları daha çok İç Anadolu’da yoğunlaşmıştır.

Zeytinyağı fabrikaları: Ege ve Güney Marmara’da yoğun olarak görülür. Özellikle Edremit, Ayvalık, Burhaniye, Aydın, İzmir çevresinde yoğunlaşmıştır

Ayçiçek yağı fabrikaları: Trakya’da yoğun olmakla birlikte, İç Anadolu, Ege ve Güneydoğu Anadolu’da da görülür. Soya ve mısırdan ise Akdeniz Bölgesi’nde yağ elde edilir.

Konserve ve salça fabrikaları: Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin kıyı kesimlerinde yaygındır.

Süt ürünleri fabrikaları: İzmir, Balıkesir, Edirne, Erzurum, Elazığ, Kars, İstanbul, Trabzon ve Bursa çevresinde yer alırlar.

Tütün fabrikaları: İstanbul, İzmir, Samsun, Tokat, Malatya, Adana ve Bitlis’de bulunmaktadır.

İspirtolu içki ve şarap fabrikaları: İstanbul, Yozgat, Diyarbakır, Tekirdağ, İzmir, Ankara, Kırşehir, Gazi Antep, Elazığ gibi merkezlerde rakı, bira ve şarap fabrikaları bulunmaktadır.

Dokuma, Tekstil Ve Deri Sanayii

Dokuma ve giyim, Türkiye’de en gelişmiş ve üretimin önemli bir kısmının ihraç edildiği bir sanayi koludur.

Maden Sanayii (Metalürji Sanayii)

Demirçelik fabrikaları: Karabük, Ereğli, İskenderun, Kırıkkale, Sivas ve İzmir’de bulunmaktadır.

Alüminyum fabrikaları: Seydişehir’de bulunmaktadır.

Bakır işleme fabrikaları: Samsun ve Artvin (Murgul) de bulunmaktadır.

Kurşun ve çinko fabrikaları: Elazığ ve Kayseri’de bulunmaktadır.

Krom işleme fabrikaları: Mentеше Yöresi’ndeki krom madeni Antalya’da, Elazığ ve çevresindeki kromlar da Guleman’daki fabrikalarda işlenmektedir.

Makine Sanayii

Türkiye otomotiv sanayiinde son yıllarda yabancı marka otomobillerin de fabrikalarının kurulmasıyla üretimde artış meydana getirmiştir. Bursa, İstanbul, İzmir, İzmit, Adapazarı, Konya, Adana gibi merkezlerde otomobil, kamyon ve otobüs fabrikaları bulunmaktadır.

Eskişehir ve Adapazarı’nda lokomotif ve vagon fabrikaları, Ankara ’de uçak fabrikası, İstanbul, Tuzla, Pendik, Gölcük ve İzmir’de gemi tersaneleri bulunmaktadır.

Kimya Sanayii

Petrokimya: Batman, İzmit, Mersin, İzmir ve Kırıkkale’de petrol rafinerileri bulunmaktadır.

İlaç fabrikaları: İstanbul, İzmir, Ankara, Adapazarı çevresinde yoğunlaşmıştır. 130 civarında ilaç fabrikamız bulunmaktadır.

Lâstik fabrikaları: İzmit, Adapazarı ve Kırşehir’de bulunmaktadır.

Gübre fabrikaları: Mersin, Bandırma, Elazığ, Kütahya, Tekirdağ ve İskenderun’da bulunmaktadır. Ülkemizdeki gübre üretimi yeterli değildir.

Orman Ürünleri Sanayii

Ağaç malzemedен üretilen tüm malzemeler orman ürünleri endüstrisine girer. Karadeniz Bölgesi'nde hammadde fazla bulunduğundan burada gelişmiştir.

Başlıca kereste fabrikaları Düzce, Bartın, Ayancık, Rize, Ordu, Ardeşen, Burdur, Antalya ve İsparta'da bulunur.

Mobilya Sanayii: Adapazarı, Ankara, İnegöl, İstanbul, İzmir ve Kayseri'de gelişmiştir. Türkiye mobilya ürünlerini ihraç edebilmektedir.

Kâğıt fabrikaları: İzmit, Balıkesir, Giresun, Zonguldak, Taşucu, Dalaman, Bolvadin, Bartın ve Denizli çevresinde bulunur.

Çimento, Cam, Seramik (Taşa-Toprağa Dayalı) Sanayii

Çimento fabrikaları: Hammaddesi kolay temin edilir. Her bölgede inşaat sanayiinde kullanılır. Ayrıca ulaşım masrafları maliyeti artırır. Bu nedenle çimento fabrikaları Türkiye'nin her bölgesine dağılmıştır.

Cam fabrikaları: İstanbul, Denizli, Mersin, Kırklareli ve Sinop'ta cam fabrikaları bulunmaktadır. Ülkemiz cam ürünleri üretiminde ve ihracatında Dünya'da sayılı ülkeler arasındadır.

Seramik fabrikaları: Çanakkale, Bilecik, Kütahya, İstanbul ve İzmir'de bulunmaktadır. Üretim bir kısmı yurt dışına ihraç edilir.

ULAŞIM

İnsanların ürettikleri çeşitli ham ve işlenmiş maddelerin, haberlerin bir yerden başka bir yere nakledilmesine ulaşım veya ulaştırma denilmektedir.

Ulaşımı Etkileyen Faktörler

Türkiye’de ulaşım büyük bir oranda doğal koşulların etkisiyle belirlenmektedir. (sanayi bakımında ilerlemiş ülkelerde doğal koşulların ulaşım ve yerleşme üzerindeki etkisi az iken sanayileşmemiş ülkelerde bu durum belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır).

Yerşekilleri: Ülkemizde ortalama yükselti, engebeli sahaların fazla olması ve dağların uzanış yönü ulaşımı etkilemektedir. Kuzey Anadolu, Toros ve büyük oranda diğer dağlarımızın doğu-batı yönünde uzanması, kuzey-güney doğrultusunda ulaşım hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum kuzey-güney yönünde yapılan yol yapım maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Karayolu ve demiryolu ağlarımız büyük oranda bu dağlar arasındaki çöküntü ovaları ve vadilerin içinden geçmektedir. Kuzey ve güney sıradağlarımızın büyük oranda kıyıya paralel uzanması, kıyı ile iç kesimler arasındaki bağlantıların geçitlerle sağlanmasına neden olmaktadır. Yeryüzü şekillerinin özellikleri, yurdumuzda yol yapımı ve bakımının yüksek maliyetlere çıkmasına neden olmaktadır.

Yüksekliğin fazla olması: Türkiye’de ortalama yüksekliğin 1132 metre olması, batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti ortalamasında artışlar yaşanması ulaşım üzerinde olumsuz bir şekilde etkili olmaktadır. Yükseltiye bağlı olarak kar yağışlarının artması kış aylarında yolların kapanmasına neden olmaktadır. Önemli bir özellik de yükselti arttıkça kara ve demiryollarında yol yapım maliyet artmaktadır.

Denizler ve boğazlar: Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ihracat ve ithalat yapılan limanlar ve liman ile bağlantılı yol yapımını etkilemektedir

İklim koşulları: Ulaşım sistemleri genellikle buldukları yerin iklimine uyacak biçimde gelişirler İklim değerleri aşırı koşullar meydana geldiğinde ulaşımı etkiler Özellikle havayolu ulaşımında iklim koşullarının önemli etkileri oluşur. İç kesimler ve özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde yaşanan sert karasal iklime bağlı olarak kış mevsiminde; kar yağışlarının fazla olması, karın yerde kalma süresinin uzun olması, buzlanma ve donma olaylarının fazla olmasına ve uzun süresine neden olarak ulaşım hizmetlerinin büyük oranda aksamasına neden olmaktadır. Karadeniz Bölgesinde sık olarak yaşanan heyelanlar, çığ ve sel olayları ulaşımı

olumsuz yönde etkiler. Zaman, zaman yaşanan yoğun sisler, kara, özellikle hava ve deniz ulaşımını aksatmaktadır.

Başlıca Ulaşım Yolları

1. Kara Yolları

Ülkemizde en yaygın olan ulaşım türüdür. Yük taşımacılığının % 70'i, yolcu taşımacılığının da % 90'ı karayolu ile yapılmaktadır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra, karayolu yapımı artmış ve ulaşım araçları çoğalmıştır.

2. Demir Yolları

Türkiye'de İlk demiryolu hattı 1866 yılında İzmir-Aydın arasında kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryoluna önem verilmiştir.

Günümüzde bir çok illere Hızlı Tren seferleri düzenlenmektedir.

3. Deniz Yolları

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ve iki önemli boğaza sahip olması, denizcilik alanında gelişmesi bakımından çok önemlidir. Dünya ticaretinde en fazla kullanılan yol deniz yoludur. Bu nedenle, ülkemizde deniz yolunun ve limanların geliştirilmesi gerekmektedir.

4. Hava Yolları

Son yıllarda, Türk hava yollarının yanında, özel hava yolu şirketlerinin kurulması hava yolu taşımacılığında önemli artışlar meydana getirmiştir.

TİCARET

1. İç Ticaret

Ülke sınırları içinde, bölge ve bölümler arasında yapılan ticarete iç ticaret denir.

Ülkemizde bazı il merkezleri ticaret şehirleri özelliği kazanmışlardır. Bunlar, İstanbul, Bursa, İzmit, İzmir, Denizli, Adana, Gaziantep, Diyarbakır, Ankara, Konya, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum ve Malatya gibi illerdir. Bu merkezlerde ticaretin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmalarının büyük etkisi olmuştur.

İhracat (Dış satım): Bir ülkenin başka ülkelere yaptığı satışlardır.

İthalat (Dış alım): Bir ülkenin başka ülkelerden aldığı mallara denir.

2. Dış Ticaret

Bir ülkenin başka ülkelerle yaptığı alışverişe dış ticaret denir. Dış ticaretin para karşılığına dış ticaret hacmi denir. Gelişmiş ülkelerde dış ticaret hacmi fazla, gelişmemiş ülkelerde düşüktür. Yine, gelişmiş ülkelerde ihracat, genelde ithalattan daha fazladır. Bu ülkeler dışarıdan daha çok hammadde alıp dışarıya işlenmiş sanayi ürünleri satarlar. Az gelişmiş ülkeler ise dışardan daha çok işlenmiş sanayi ürünleri alıp, dışarıya tarım ürünleri veya ham maddeler satarlar.

Başlıca İhrac Ürünlerimiz

Tarım ürünleri (Pamuk, fındık, tütün, baklagiller, kuru ve yaş meyveler)

Dokuma ve tekstil ürünleri

Hayvan ve hayvansal ürünler (Deri, yumurta, yün, tiftik)

Bitkisel yağlar

Bazı dayanıklı tüketim malları (Televizyon, buzdolabı, vs.)

İpekli dokuma ve giyim eşyaları

Mobilya, çimento, cam ve seramik ürünleri

Madenler (krom, bakır, cıva, demir, bor, tuz)

Başlıca İthal Ürünlerimiz

Fabrika kurmaya yarayan aletler, ham petrol, ilaç ve kimyasal maddeler, elektronik araçlar, motorlu araçlar, silah, optik araçlar, tropikal ürünler (muz, kahve, hurma, pirinç)

Dış ticaretimizde önemli ülkeler

Almanya, İtalya, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, Japonya, İran, Suudi Arabistan ve son yıllarda Rusya Federasyonu, Gürcistan ve Orta Asya ülkeleri (Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan)

Ülkemizde son yıllarda uygulanmak istenen diğer bir ticaret şekli de serbest ticarettir. Serbest ticarete ülkeler ürettikleri çeşitli malları, belli yerlerde kurulacak pazarlarda gümrük vergisi ödmeden pazarlamaktadır. Ülkemizde şu anda birçok ilimizde serbest ticaret bölgesi bulunmaktadır.

TURİZM

İnsanların gezmek, görmek, eğlenmek ve dinlenmek amacıyla yaptığı gezilere turizm denir. Bu geziyi yapan kişilere de turist adı verilmektedir.

İç turizm: Vatandaşların kendi ülkeleri içinde yaptıkları gezilere denir.

Dış turizm: Bir ülkeden başka ülkelere yapılan gezilere denir.

Dünya'nın çeşitli ülkelerindeki doğal güzellikler ve tarihi değerler insanlara çekici gelmektedir.

Turizme konu olan çekicilikler şunlardır:

Bazı hastalıkları tedavi edici kaplıca ve içmecelerin bulunması

Tabii manzaranın güzel olması

Spor sahalarının ve denize girmeye uygun plajların bulunması

Tarihi kalıntıların bulunması

Kaliteli malların pazarlandığı merkezler olması

Kutsal ibadet yerlerinin varlığı

Türkiye'de turizmi etkileyen faktörler

Deniz turizmine ve kış turizmine elverişli iklim koşulları

Doğal ve tarihi zenginlikler

Folklor zenginliği

Turizm alt yapısının (ulaşım, tanıtım, konaklama) yetersizliği